УДК 94:[069:908(477.84–21Кременець)(092)
DOI [https://doi.org/10.31470/2518-7732-2019-1\(15\)-12-20](https://doi.org/10.31470/2518-7732-2019-1(15)-12-20)

Рушай Едуард,
аспірант II року навчання,
спеціальності «Історія та археологія»
eduard_rushai@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-4781-8240>
ID: F-5035-2019
Державний вищий навчальний заклад
«Переяслав – Хмельницький ДПУ імені
Григорія Сковороди», вул. Сухомлинського, 30.
м. Переяслав – Хмельницький, Київська обл.,
Україна, 08401

Rushai Eduard,
Postgraduate student II years of study
«History and Archeology»
eduard_rushai@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-4781-8240>
ID: F-5035-2019
Pereiaslav – Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda
State Pedagogical University,
30, Sukhomlynsky Str., Pereiaslav –
Khmelnytskyi,
Kyiv region, Ukraine, 08401

Науково-організаційна діяльність О. М. Цинкаловського на посаді директора Кременецького краєзнавчого музею (за матеріалами кореспонденції 1939–1941 рр.)

Стаття присвячена постаті наразі маловідомого в Україні історика, археолога, краєзнавця – Олександра Миколайовича Цинкаловського (1898–1983 рр.). Увага акцентується на біографії вченого у період його директування в Кременецькому краєзнавчому музеї (1940–1943 рр.). Прослідковується вклад науковця в розвиток музею в перші роки його існування як самостійної установи. Надано обґрунтування того, що загальноприйняте твердження багатьох науковців про початок роботи О. Цинкаловського на посаді директора музею з 1936 р. являється невірним.

Метою статті є систематизація відомостей про науково-організаційну роботу О. Цинкаловського у Кременецькому краєзнавчому музеї. Для досягнення цієї мети проаналізовано кореспонденцію даного музею за 1939–1941 рр. та визначено роль науковця у становленні музею як важливої науково-дослідної інституції.

Систематизуються відомості про організаційну діяльність, яку проводив О. Цинкаловський у цей час (створення будинку-музею ім. Ю. Словацького, організація роботи всіх наукових відділів установи, популяризація музею серед жителів м. Кременець). Висвітлено наукову діяльність ученого, зокрема, його активну участь в археологічних і краєзнавчих експедиціях, проведених спільно Кременецьким краєзнавчим музеєм та Академією наук УРСР Експедиції та археологічні розкопки дали можливість О. Цинкаловському збагатити експозицію музею, а також зарекомендувати себе досвідченим та ерудованим науковцем. Встановлено, що за період директування О. Цинкаловського в музеї останній не лише успішно розвивався, а й став культурним осередком усього Полісся. Вважаємо, що О. Цинкаловський зробив вагомий внесок не лише у розбудову регіонального музею, а й загалом у розвиток української археології та краєзнавства ХХ ст.

Ключові слова: О. Цинкаловський, біографія, науково-організаційна діяльність, Кременець, Кременецький краєзнавчий музей, експозиція музею, археологічні дослідження.

Scientific-organizational activity of A. M. Tsynkalovsky as director of the Kremenets Regional Museum (based on the correspondence of 1939–1941)

The article is devoted to the figure of a historian, archaeologist, and ethnographer Alexandr Tsynkalovsky (1898–1983) who is not well-known in Ukraine. Attention is emphasized on biographies of the scientist during his guidance in the Kremenets Regional Museum (1940–1943). The contribution of the scientist to the development of the museum in the first years of its existence as an independent institution is followed. It is grounded that the generally accepted assertion of many scholars about the beginning of the work of A. Tsynkalovsky as director of the museum since 1936 is incorrect.

The purpose of the article is to systematize information about the scientific and organizational work of A. Tsynkalovsky in the Kremenets Regional History Museum. To achieve this goal, the correspondence of this museum for 1939–1941 was analyzed and the role of a scientist in the formation of the museum as an important scientific research institution was determined.

Organized activities organized by A. Tsynkalovsky at this time (creation of the museum-house named after Y. Slovatsky, organization of work of all scientific departments of the institution, popularization of the museum among Kremenets residents) are systematized. The scientific activity of the scientist, in particular, his active participation in the archaeological and local lore expeditions, conducted jointly by the Kremenets Regional Museum and the Academy of Sciences of the USSR expeditions and archaeological excavations, gave A. Tsynkalovsky the opportunity to enrich the museum's exposition, as well as to prove himself an experienced and erudite scientist. It was established that during the period of directing A. Tsynkalovsky in the museum, the latter not only successfully developed, but also became a cultural center of all Polesie. We believe that A. Tsynkalovsky made a significant contribution not only to the development of a regional museum, but also to the development of Ukrainian archeology and ethnography of the twentieth century.

Key words: A. Tsynkalovsky, biography, scientific and organizational activity, Kremenets, Kremenets museum of local lore, museum exposition, archaeological research.

Однією з умов розвитку сучасної історичної науки у незалежній державі є дослідження життєвого та наукового шляху вчених, які за радянського періоду були репресовані тогочасною владою. До когорти істориків та краєзнавців, біографія та інтелектуальна спадщина яких була відкрита широким масам тільки після набуття Україною незалежності, належить і Олександр Миколайович Цинкаловський. Дослідження особистості О. Цинкаловського також актуальне в контексті сучасних перспектив розвитку України, а саме вступу її до Європейського Союзу. Адже постать О. Цинкаловського є яскравим прикладом людини, яка була змушена емігрувати до нині європейської країни – Польщі – через відсутність змоги вільно працювати на теренах Батьківщини (радянської України). Проживши більшість життя за кордоном, науковець у міру можливостей продовжував вивчати історію рідного краю. Наукові інтереси О. Цинкаловського представлені широким спектром, багатогранність яких не дає змогу аналізувати його наукову діяльність в галузі однієї науки. Загалом учений працював у межах таких наукових дисциплін як археологія, краєзнавство, етнологія, етнографія, палеонтологія, боністика, сфрагістика, топоніміка, історична картографія. Дослідження, які він проводив у період своєї активної наукової діяльності, актуальні й сьогодні. Досі не створено комплексного спеціального дослідження, присвяченого інтелектуальній біографії О. Цинкаловського.

Першим, хто спробував підсумувати наукову спадщину вченого, вважаємо М. Бойка [2]. У праці, присвяченій 75-річному ювілею від дня народження О. Цинкаловського, що була вміщена у книзі «Старовинні пам'ятки Волині», дослідник подав історичну бібліографію праць вченого, яка охоплює 1930–1973 рр. За часів незалежної України одними з перших, хто досліджував спадщину О. Цинкаловського були Г. Гуртовий [4], С. Кот [6], В. П'ясецький [14]. О. Бобак займався впорядкуванням біографії та генеалогічного дерева О. Цинкаловського, що згодом втілювалося у науково-популярній книзі «Час відкривати істину. Родовід Олександра Цинкаловського – патріарха волинського краєзнавства» [1]. Авторський колектив на чолі з Г. Охріменком у книзі «Олександр Цинкаловський та праісторія Волині» розглянув постать науковця, його наукову спадщину та опублікував продовження досліджень ученого в галузі археології [10]. А. Пісоцький проаналізував епістолярну спадщину вченого [13].

Також важливими для розуміння особистості й ерудованості О. Цинкаловського є праці, що ґрунтуються на особистому спілкуванні з науковцем. Такими є публікації племінниці О. Цинкаловського – Н. Грабарчук [3], а також П. Заклекти [5], Н. Мельничук [9], В. П'ясецького [15]. Серед науковців, які присвятили дослідження постаті О. Цинкаловського, виділяємо В. Мазурок [8], О. Петруніну [12], О. Цибульську [17], М. [19]. Вагоме місце відведено опублікованим матеріалам міжнародних наукових історико-краєзнавчих конференцій «Минуле і сучасне Волині і Полісся. Олександр Цинкаловський і край», перша з яких відбулась у м. Володимир-Волинський у 1998 р., і надалі – у 2008 та 2018 рр. Всі вони присвячені популяризації особистості вченого. Проте, не зважаючи на те, що питання повернення імені видатного науковця на Батьківщину триває вже не перше десятиліття, окремі періоди біографії О. Цинкаловського залишаються недослідженими.

Метою статті є систематизація відомостей про науково-організаційну роботу О. Цинкаловського у Кременецькому краєзнавчому музеї. Для досягнення цієї мети проаналізовано кореспонденцію Кременецького музею за 1939–1941 рр. [21] та визначено роль науковця у становленні музею як важливої науково-дослідної інституції в перші роки його функціонування в якості самостійної установи.

О. М. Цинкаловський (1898–1983 рр.) – видатний історик, археолог, краєзнавець Волинського краю. Народився майбутній вчений 9 січня 1898 р. у м. Володимир-Волинський. Розповіді діда по материній лінії, Павла Нітецького, змалечку прищепили майбутньому досліднику любов до вивчення минулого рідного краю, його історії і традицій. Згодом батька О. Цинкаловського перевели по службі в Ковель, де юнак навчався у Ковельській чоловічій прогімназії, яку, однак, закінчити так і не вдалося. З початком Першої світової війни сім'я Цинкаловських була змушена емігрувати до Тамбова (Росія). Шляхи родини на деякий час розійшлися і ще юного Олександра забрав до себе дядько Микола у Казань. Там він закінчив навчання у гімназії, а згодом вступив до Казанського університету. У 1917 р. евакуйовані українські родини повертались назад на Батьківщину, тому О. Цинкаловський був змушений залишити навчання в університеті. Воз'єднавшись з родиною, вони прибули до Києва, звідки батько, Микола Цинкаловський, отримав роботу у Зв'язелі (нині – Новоград-Волинський), а Олександр вступив до лав війська УНР, спочатку у школу підстаршин, а згодом, у зв'язку з нестачею освічених кадрів, – у культурний відділ армії.

Згодом О. Цинкаловський був змушений вперше перейти радянсько-польський кордон, щоб повернутися у рідне місто. Тоді ще молодий юнак почав учителювати в с. Осмиловичі, заравом вивчаючи місцеві історичні й археологічні пам'ятки. Там же і проводив свої перші археологічні розкопки. Попрацювавши кілька років учителем, він передав цю роботу своїй сестрі Олені, а сам вступив до Варшавського університету на богословський факультет. Там захистив магістерську роботу на тему «Сліди раннього християнства на Волині – до князя Володимира Великого», присвячену рідному краю. У 1928 р. став співробітником Варшавського археологічного музею, за завданнями якого виїжджав в експедиції на Волинь та Полісся у 1930–х рр.

У 1940 р. О. Цинкаловського призначено на посаду директора музею при Кременецькому ліцеї, де він працював до 1944 р. Саме у Кременці він познайомився зі своєю майбутньою дружиною Раїсою Жишкевич. У 1943 р. він з дружиною був змушений емігрувати до Варшави, де очолив Волинський відділ Археологічного музею. Після Другої світової війни Цинкаловські переїхали у Краків. Там Олександр Миколайович з 1952 р. працював секретарем Польського Археологічного Товариства, продовжуючи займатись археологічними та краєзнавчими дослідженнями. Помер видатний дослідник у м. Краків та був похований на православному цвинтарі «Воля» у Варшаві.

Однією з малодосліджених віх життя науковця є період його перебування на посаді директора Кременецького краєзнавчого музею з 1940 по 1944 рр.

Як зазначає О. Панфілова [11], ініціаторами створення музею у м. Кременець були археолог і географ – Францішек Мончак, геолог Здіслав Опольський та біолог Октавіан Дуда. Утворення музею як окремої установи стало логічним продовженням активної роботи краєзнавчого товариства, названого в честь відомого ботаніка та природодослідника Волині – Віллібальда Бессера. Товариство діяло в межах Кременецького ліцею. Ф. Мончак був обраний першим директором музею. Хоча варто зазначити, що, згідно матеріалів, представлених у вигляді автобіографічної розповіді у книзі «Олександр Цинкаловський та праісторія Волині» [10, с. 19], складеної луцькими дослідниками з листів вченого, О. Цинкаловський датує початок його

директування у Кременецькому музеї 1936 роком. Загальновідомо, що музей став самостійною установою тільки у 1937 р. під назвою «Музей землі Волинської ім. Віллібальда Бессера». Це підтверджує і сам О. Цинкаловський, подаючи в листі від 27 лютого 1940 р. заступнику народного комісара освіти УРСР І. Я. Кірсі стислий опис Кременецького краєзнавчого музею: «Музей існує від 1937 року, як організація що управлялася своїм розширеним статутом...» [21, арк. 24].

Цю невідповідність дат підмітив і нині діючий директор Кременецького краєзнавчого музею Левчук Андрій Володимирович, яку озвучив у доповіді на Всеукраїнській науковій історико-краєзнавчій конференції «Олександр Цинкаловський – велич особистості» (13 лютого 2018 р.) [7]. Вагомим аргументом цієї тези виступає й той факт, що офіційних документів за підписом О. Цинкаловського саме як «директора» немає аж до 1940 р. У кореспонденції Кременецького музею за 1935–1942 рр. знаходимо його повідомлення до тогочасного куратора Кременецького ліцею Стефана Чарноцького, яке датується 1938 р., підписане ним як «Mgr. A. Cynkowski» (магістр О.) [20, арк. 33]. Тому ми схильні вважати, що Олександр Миколайович все ж таки був наступником Ф. Мончака на посаді директора музею, розпочавши свою роботу з 1940 р. Ще одним підтвердженням цього факту є повідомлення Кременецького краєзнавчого музею до Інституту археології Академії наук УРСР про відрядження О. Цинкаловського для участі у IV-й науковій конференції (1941 р.), підписане вже не директором, а старшим науковим співробітником Ф. Мончаком [21, арк. 64].

Варто зазначити, що пізніше, а саме з приходом німецьких військ у липні 1941 р. почалося масове вбивство місцевого населення під горою Крижовою. Тоді загинуло близько 2,5 тис. осіб, серед яких 35 професорів і працівників Кременецького ліцею. Серед загиблих були й засновники місцевого музею – Ф. Мончак та З. Опольський [25, с. 367]. Поряд із цим, О. Цинкаловський не попав під репресії окупаційної влади, що викликає низку запитань.

Окрім цього, дискусійним питанням є і рік закінчення праці директором музею О. Цинкаловського адже у рукописній автобіографії яка зберігається у фондах відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника [22, арк. 2], він зазначає, що після роботи у Кременці переїхав до Варшави у 1943 р. Однак С. Терський у своїй книзі присвяченій історії археологічних досліджень та історичного краєзнавства Волині, повідомляє, що «у травні 1944 р. на запрошення К. Язджевського та з дозволу німецької адміністрації О. Цинкаловський переїхав на роботу в Археологічний музей до Варшави» [16, с. 90]. В підтримку цього твердження виступає також і довідка польською мовою, видана Цинкаловському на підтвердження його праці як наукового працівника в Державному музеї у Варшаві до II Світової війни і у 1944 р. [23, арк. 1] Отже, останнім роком директування Цинкаловського, слід вважати саме 1944 р.

Таким чином, з початком роботи на посаді директора Кременецького краєзнавчого музею перед О. Цинкаловським постали ті ж проблеми, що і на початку функціонування музею. Зокрема, реорганізація експозиції, пошук можливості розширення території, а також вирішення проблеми фінансового забезпечення музею [21, арк. 79]. Слід зазначити, що в період становлення ККМ як самостійної установи Кременець входив до складу Польської держави й основна частина експозиційних матеріалів складалася з тих, які підкреслювали саме польський характер краю, хоча навіть планової експозиції, як такої, узагалі не було. Після приєднання західних областей України до складу СРСР у 1939 р. музей було переорганізовано, в результаті чого виділено нове приміщення для нагромадження нової експозиції, яка б висвітлювала саме місцевий регіональний колорит. Також одним з пріоритетних завдань музею і особисто О. Цинкаловського було збереження пам'яток природи Кременецького краю. Як зазначається в повідомленні до Комісії з охорони пам'ятників природи та культури при РНК УРСР, музей підкреслює надзвичайну важливість створення природного заповідника у місті та близьких до нього околиць [21, арк. 9].

У період директування О. Цинкаловського, а саме 3 листопада 1940 р., було відкрито будинок-музей ім. Юлія Словацького в домі, де народився і жив польський поет. У ньому було зібрано й упорядковано багато експонатів Ю. Словацького (рукописи, першодруки, переклади). Також віднайдено та перевезено до будинку меблі тієї епохи та речі, які належали родині Словацьких. Через пів року після відкриття музею, як повідомляє науковий співробітник музею Кринський, експозиція помітно збагатилася. Це і медальйон з зображенням Йоахима Лелевеля, товариша Словацького, і портрет вітчима поета Августа Бекі, і картина, ткана нитками на початку XIX ст. У кімнаті «Потомки поету» експоновано ноти різних композиторів до текстів Ю. Словацького. Згодом частина цих речей, як з'ясувалося, належала Львівській бібліотеці ім. Осолінських, до яких згодом вони й були передані [21, арк. 42–243].

Кременецький краєзнавчий музей знаходився на місцевому бюджетному фінансуванні, що зумовлювало ряд складнощів. Як повідомляв О. Цинкаловський: «Труднощі ці збільшилися від часу, коли музей організував і почав утримувати будинок-музей поета Словацького... Бюджетом на 1940 р. призначено К.К.М. 85000 карб., з чого на господарські видатки і на науково-дослідну роботу – 29500 карб., з якої то суми мусимо утримувати ще будинок-музей Словацького» [21, арк. 58]. Цього ж року директор О. Цинкаловський надіслав до Народного комісаріату освіти у питаннях управління музеїв прохання про збільшення бюджету Кременецького музею. У відповідь отримав відмову, аргументовану тим, що «музей знаходиться на місцевому бюджеті і всі питання фінансово-господарчого та трудового характеру необхідно вирішувати при допомозі місцевих організацій» [21, арк. 45].

Займаючись організаційною діяльністю у музеї, О. Цинкаловський не забував і про власну наукову працю. У листі від 1940 р. [21, арк. 166–167] він писав: «...від 1930 р. я працюю над такою картою (археологічна карта б. Волині, тепер обл. Волинська, Рівненська і північна частина Тернопільської), збираючи археологічний і топономастичний матеріал. В 1937 році в томі Записок Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові було надруковано частину цієї праці» [18]. Але, як повідомляв О. Цинкаловський у листуванні, у нього на наукову діяльність не вистачало часу через роботу на посаді директора Кременецького музею. Бажаючи більше часу присвятити словнику, науковець хотів залишити директорування «солідній людині», а самому – зайняти посаду заступника директора по науковій частині. Працівники музею мали багато роботи, адже спочатку на 7 відділів працювало тільки 5 наукових працівників (3 старших і 2 молодших) зі спеціальностями геолог, географ, археолог, ботанік та етнограф. Загалом, станом на 3 грудня 1940 р. працювало вже 12 осіб та відповідно 7 наукових відділів: географічний (зібрано матеріали (карти, фотографії, малюнки) з представленням характеру північного Поділля), геологічний (представлена третична фауна й корисні копалини Кременця та його околиць), природничий (представлені зразки місцевої флори і фауни), відділ, присвячений теорії дарвінізму, відділ археології (в ньому експоновано знаряддя первісної людини та докласового суспільства, варварства і феодалізму), етнографічний відділ (експоновано сільське виробництво) та відділ соціалістичного будівництва. На стадії організації знаходились відділи історичний та мистецтва [21, арк. 204–207].

Сам О. Цинкаловський, окрім посади директора Кременецького музею, займав посаду завідувача археологічного відділу. Очевидно, що кожен відділ проводив масову наукову роботу. 2–3 серпня 1940 р. у с. Великі Вікнини були проваджені наукові археологічні розкопки за участі О. Цинкаловського [21, арк. 181]. За 1941 р. археологічний відділ на чолі з ученим запланував розкопки курганів у селах Кути та Ісерна (нині с. Кутянка), розкопки неолітичного дюнного становища в с. Сапанів, продовження розкопів Трипільської культури під с. Бодаки [21, арк. 182], дослідження долини річки Іловиці, піскових дюн під с. Лев'ятинські Гаї та, зокрема, поповнення і розвиток експозицій власне археологічного відділу [21, арк. 248].

Групово фотографія учасників археологічних розкопок урочища «Чорна криниця» у с. Бодаки на Волині (О. Цинкаловський у центрі) [24]

Часто працівники археологічного відділу та їх керівник, О. Цинкаловський, брали участь у наукових конференціях. Так, у I кварталі 1941 р. було заплановано оголошення доповідей в Інституті Матеріальної культури ім. Марра в Ленінграді (нині – Санкт-Петербург) на теми: «Старе городище і оборонні укріплення міста Володимира» та «Місце положення літописного города Всеволока» [21, арк. 103]. У січні О. Цинкаловський отримав запрошення до участі у IV науковій конференції Інституту археології Академії Наук Української РСР, присвяченій епохам неоліту і бронзи в Україні. Конференція проходила з 29 січня по 1 лютого 1941 р., у Києві. Вчений виступив з повідомленням «Селище трипільської культури в с. Беденах над Горинею» [21, арк. 68]. У травні цього ж року директора запрошено керівником археологічної експедиції з розкопок Шумського слов'янського городища під егідою Інституту археології Академії Наук УРСР.

У період 1937–1940 рр. у музеї нараховувалося близько 20 000 експонатів. З часу його відкриття для всіх відвідувачів, а саме від 1 серпня до 3 грудня 1940 р., за повідомленням О. Цинкаловського, музей відвідало 2773 осіб [21, арк. 26]. Було налагоджено контакти зі школами, робочими артілями (підприємствами) та трудовою інтелігенцією [21, арк. 162].

Окрім основних функцій, які виконував музей (просвітницька на наукова), він використовувався діючою владою як інструмент впливу на населення, а точніше – возвеличення та пропаганду діючої влади серед народних мас. Так, у повідомленні від 24 липня 1940 р. про початок діяльності Кременецького музею вказано: «До приходу Героїчної Червоної Армії, визволительки народів бувшої Західньої України з панського ярма, мало хто чув про Кременецький Музей. Він був доступний тільки для невеликого гуртка людей. При радянській владі, яка широко забезпечила розквіт культурі і науки всіх народів нашої великої батьківщини, Кременецький Музей переорганізувався, отримав велике приміщення і розгорнув цінний науковий матеріал по спеціальним відділам» [21, арк. 198, 199]. У резолюції з республіканської наради музейних працівників про 8-годинний робочий день і 7-денний робочий тиждень всі працівники музею висловлюють «свої почуття і любов до нашої соціалістичної батьківщини... Хай живе непереможна Червона Армія. Хай живе вождь народів, учитель і батько, наш рідний Сталін» [21, арк. 43]. Поряд з цим у 1940 р. до музею надійшла пропозиція на покупку двох 2.5-метрових статуй В. Леніна і Й. Сталіна (1300 та 1500 рублів відповідно) [21, арк. 30]. І хоча в 30-40-х рр. XX ст. музеї ще не «отримали» таку велику роль у комуністичному вихованні людей, як, наприклад, у післявоєнний період, однак у повідомленнях дирекції музею вже прослідковуються певні штампи та ідеї, насаджувані тогочасною радянською владою.

Від початку директування О. Цинкаловського Кременецький краєзнавчий музей успішно розвивався. Проводилася політмасова робота для популяризації музею серед місцевого населення за допомогою організації різного роду екскурсій (починаючи від представлення експозицій відділів самого музею до краєзнавчих екскурсій північної частини Тернопільської області), створення гуртків молодих науковців зі студентів педінституту, учнів старших та середніх класів, також популяризація музею в місцевій, обласній, центральній пресі та через радіо. Окремі замітки О. Цинкаловського про музей друкувались у таких діючих на той час газетах як «Комуніст», «Правда» та «Червоний Штандар» [21, арк. 175, 177, 178].

Таким чином, від початку роботи О. Цинкаловським на посаді директора Кременецький краєзнавчий музей успішно розвивався, ставши не лише місцевим культурним осередком, а й усього Полісся. Незважаючи на доволі короткий період перебування О. Цинкаловського у місті Кременець (1940–1943 рр.) він гідно продовжив роботу, розпочату своїм попередником – Ф. Мончаком, уміло поєднуючи як адміністративну роботу на посаді директора музею, так і науково-дослідницьку й археологічну діяльність. Участь в археологічних і краєзнавчих експедиціях, проведених спільно Кременецьким музеєм та Академією наук УРСР, дали можливість О. Цинкаловському збагатити експозицію музею, а також зарекомендувати себе досвідченим та ґрудованим науковцем. Вважаємо, що О. Цинкаловський зробив вагомий внесок не лише у розбудову регіонального музею, а й загалом у розвиток української археології та краєзнавства XX ст.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бобак О. М. Час відкривати істину. Родовід Олександра Цинкаловського – патріарха волинського краєзнавства. Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2008. 112 с.
2. Бойко М. Справжні ініціатори і редактори словника Волині (Причинок до редагування). Блумінгтон : Осередок бібліографії Волині, 1992. С. 157–158.

3. Грабарчук Н. «...І аз воздам» (Спогади) // Минуле і сучасне Волині та Полісся : Олександр Цинкаловський і край : матеріали XXVI міжнар. наук. іст.-краєзн. конф. 2008 р. / Присвячена 1020-й річниці від першої писемної згадки про Володимир та 110-річниці від дня народження О. Цинкаловського, 22 лютого 2008 р. Володимир – Волинський, 2008. С. 41–45.
4. Гуртовий Г. Дослідник історії Волині (до 95-річчя з дня народження О. М. Цинкаловського) // Вибрані краєзнавчі статті та бібліографія. Луцьк, 1994. С. 106–108.
5. Заклекта П. Пам'ятна зустріч // Минуле і сучасне Волині: Олександр Цинкаловський і край. Матеріали IX Міжнар. наук. іст.-краєзн. конф. 20–23 січ. 1998 р. Луцьк, 1998. С. 46.
6. Кот С. Олександр Цинкаловський : життя, присвячене Волині // Праці центру пам'яткознавства: збірник наук. праць / Центр пам'яткознавства НАН України та УТОПІК. Київ, 1992. Вип. 1. С. 174–180.
7. Левчук А. Маловідомі сторінки біографії Олександра Цинкаловського в період перебування його на посаді директора Кременецького музею в кінці 30-х – початку 40-х років XX ст. : матеріали Всеукр. наук. конф. 13 лют. 2018 р. / Олександр Цинкаловський – велич особистості: матеріали всеукр. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 20-й річниці від дня народж. О. Цинкаловського. Володимир – Волинський, 2018. С. 14–16.
8. Мазурок В. Олександр Цинкаловський як дослідник південної Волині // Минуле і сучасне Волині: Олександр Цинкаловський і край. Матеріали IX Міжнар. наук. іст.-краєзн. конф. 20–23 січ. 1998 р. Луцьк, 1998. С. 51–52.
9. Мельничук Н. Спогади про О. Цинкаловського за час його перебування у Володимир – Волинському у 70-х роках XX ст. / Минуле і сучасне Волині та Полісся : Олександр Цинкаловський і край : матеріали XXVI міжнар. наук. іст.-краєзн. конф. 2008 р. / Присвячена 1020-й річниці від першої писемної згадки про Володимир та 110-й річниці від дня народження О. Цинкаловського, 22 лютого 2008 р. Володимир – Волинський, 2008. С. 45–46.
10. Охріменко Г., Скляренко Н., Каліщук О., Ткач В., Романчук О. Олександр Цинкаловський та праісторія Волині. Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2017. 740 с.
11. Панфілова О. Кременецький культурно-освітній осередок: музейний аспект // Інститут народознавства НАН України. Львів, 2008. С. 191–198.
12. Петруніна О. Олександр Цинкаловський і Волинь // Минуле і сучасне Волині та Полісся : Олександр Цинкаловський і край : матеріали XXVI міжнар. наук. іст.-краєзн. конф. 2008 р. / Присвячена 1020-й річниці від першої писемної згадки про Володимир та 110-й річниці від дня народження О. Цинкаловського. Володимир – Волинський, 2008. С. 27–30.
13. Пісоцький А. Епістолярна спадщина О. Цинкаловського // Минуле і сучасне Волині: Олександр Цинкаловський і край. Матеріали IX Міжнар. наук. іст.-краєзн. конф. 20–23 січ. 1998 р. Луцьк, 1998. С. 55–58.
14. П'ясецький В. О. Цинкаловський – видатний краєзнавець Волині // Минуле і сучасне Волині: історичні постаті краю. V Волин. іст.-краєзн. конф. 11–13 жовт. 1991 р. Луцьк, 1991. С. 11–13.
15. П'ясецький В. Віч-на-віч з Цинкаловським // Олександр Цинкаловський та праісторія Волині. Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2017. С. 39–44.
16. Терський С. Історія археологічних досліджень та історичного краєзнавства Волині. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська Політехніка», 2010, 380 с.
17. Цибульська О. Олександр Миколайович Цинкаловський // Минуле і сучасне Волині та Полісся : Олександр Цинкаловський і край : матеріали XXVI міжнар. наук. іст.-краєзн. конф. 2008 р. / Присвячена 1020-й річниці від першої писемної згадки про Володимир та 110-й річниці від дня народження О. Цинкаловського. Володимир – Волинський, 2008. С. 32–36.
18. Цинкаловський О. Матеріали до археології Володимирського повіту // Записки Наукового товариства імені Шевченка. Львів, 1937. Том CLIV. С. 183–240.
19. Шевчук М. Олександр Цинкаловський – історик, археолог, етнограф, дослідник Волині та України // Минуле і сучасне Волині та Полісся : Олександр Цинкаловський і край : матеріали XXVI міжнар. наук. іст.-краєзн. конф. 2008 р. / Присвячена 1020-й річниці від першої писемної згадки про Володимир та 110-й річниці від дня народження О. Цинкаловського. Володимир – Волинський, 2008. С. 30–32.

20. Кореспонденція Кременецького краєзнавчого музею 1935–1942 рр. ККМ–40466–Док–442.
21. Кореспонденція Кременецького краєзнавчого музею 1939–1941 рр. ККМ–40468–Док–4444. 365 арк.
22. Автобіографія О. Цинкаловського (рукопис) // Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника. Ф. 237. Спр. 1. П. 1. Арк. 2.
23. Довідка з міського доісторичного музею у Лодзі видана О. Цинкаловського на підтвердження його праці у Державному археологічному музеї у Варшаві // Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника. Ф. 237. Спр. 22. П. 1. Арк. 1.
24. Групова фотографія учасників археологічних розкопок в урочищі «Чорна криниця» у с. Бодаки на Волині // Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника. Ф. 237. Спр. 307. П. 15.
25. Grzegorz R. *Przewodnik po Ukrainie Zachodniej*. Pruszkow : Oficyna Wydawnicza Rewasz, 2005. S. 466.

REFERENCES

1. Bobak, O. (2008). *Rodovid Oleksandra Tsynkalovskoho – patriarkha Volynskoho kraieznavstva* [Pedigree of Alexander Tsinkalovsky – patriarch of Volyn regional studies] *Mynule i suchasne Volyni ta Polissia. Oleksandr Tsynkalovskiyi i kraj* [Past and present Volyn and Polissya. Alexander Tsynkalovsky and the region]. Volodymyr–Volynskiyi, Lutsk. 11–17. [in Ukrainian]
2. Boiko, M. (1992). *Spravzhni initsiiatory i redaktory slovnika Volyni (Prychynok do redahuvannia)* [Real initiators and editors of the Volyn dictionary (Revision to editor)]. Blumington. 157–158. [in Ukrainian]
3. Hrabarchuk, N. (2008). «...I azvozdam» (Spohady) [«And I'll give it back». Memories]. *Mynule i suchasne Volyni ta Polissia : Oleksandr Tsynkalovskiyi i kraj* [Past and present Volyn and Polissya. Alexander Tsynkalovsky and the region]. Volodymyr–Volynskiyi, 41–45. [in Ukrainian]
4. Hurtovyi, H. (1994). *Doslidnyk istorii Volyni (do 95–richchia z dnia narodzhennia O.M. Tsynkalovskoho)* [Researcher of the history of Volyn (to the 95th anniversary of the birth of O. M. Tsynkalovsky)]. Lutsk. 106–108. [in Ukrainian]
5. Zaklekta, P. (1998). *Pamiatnazustrich* [Memorable meeting]. *Mynule i suchasne Volyni: Oleksandr Tsynkalovskiyi i kraj* [Past and present Volyn: Alexander Tsynkalovsky and the region]. Lutsk. 46. [in Ukrainian]
6. Kot, S. (1992). *Oleksandr Tsynkalovskiyi : zhyttia, prysviachene Volyni* [Alexander Tsynkalovsky : life dedicated to Volyn]. *Pratsi tsentru pamiatkoznavstva: zbirnyk nauk. prats / Tsentru pamiatkoznavstva NAN Ukrainy ta UTOPIK* [Proceedings of the Center of Memory Studies a collection of sciences. Center for the Study of National Science of Ukraine and UTOPIK]. Kyiv, 1. 174–180 [in Ukrainian]
7. Levchuk, A. (2018). *Malovidomi storinky biohrafii Oleksandra Tsynkalovskoho v period perebuvannia yoho na posadi dyrektora Kremenetskoho muzeiu v kintsi 30–kh – pochatku 40–kh rokiv XX st.* [Little-known pages of the biography of Alexander Tsinkalovsky during his tenure as director of the Kremenets Museum in the late 30's – early 40's of the twentieth century] *Oleksandr Tsynkalovskiyi – velych osobystosti* [Alexander Tsynkalovsky – greatness of personality]. Volodymyr–Volynskiyi. 14–16. [in Ukrainian]
8. Mazurok, V. (1998). *Oleksandr Tsynkalovskiyi yak doslidnyk pivdennoi Volyni* [Alexander Tsynkalovsky as a researcher of southern Volyn]. *Mynule i suchasne Volyni : Oleksandr Tsynkalovskiyi i kraj* [Past and present Volyn. Alexander Tsynkalovsky and the region]. Lutsk. 51–52. [in Ukrainian]
9. Melnychuk, N. (2008). *Spohady pro O. Tsynkalovskoho za chas yoho perebuvannia u Volodymyr–Volynskomu u 70–kh rokakh XXst.* [Memoirs about O. Tsynkalovsky during his stay in Volodymyr–Volynskiyi in the 70's of the twentieth century]. *Mynule i suchasne Volyni ta Polissia : Oleksandr Tsynkalovskiyi i kraj* [Past and present Volyn and Polissya. Alexander Tsynkalovsky and the region]. Volodymyr–Volynskiyi. 45–46. [in Ukrainian]
10. Okhrimenko, H., Skliarenko, N., Kalishchuk, O., Tkach, V., Romanchuk, O. (2007). *Oleksandr Tsynkalovskiyi ta praistoriia Volyni* [Alexander Tsynkalovsky and prehistory of Volyn]. Lutsk. Volynska oblasna drukarnia. 740. [in Ukrainian]
11. Panfilova, O. (2008). *Kremenetskyi kulturno–osvitnii oseredok: muzeinyi aspekt* [Kremenets cultural and educational center: the museum aspect]. *Instytut narodoznavstva NAN Ukrainy*

- [Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine]. Lviv. 191–198. [in Ukrainian]
12. Petrunina, O. (2008). *Oleksandr Tsynkalovskiy i Volyn* [Alexander Tsynkalovsky and Volyn] *Mynule i suchasne Volyni ta Polissia. Oleksandr Tsynkalovskiy i krai*. [Past and present Volyn and Polissya. Alexander Tsynkalovsky and the region]. Volodymyr–Volynskiy. 27–30. [in Ukrainian]
 13. Pisotskyi, A. (1998). *Epistoliarna spadshchyna O. Tsynkalovskoho* [Epistolary legacy of O. Tsynkalovsky.]. *Mynule i suchasne Volyni : Oleksandr Tsynkalovskiy i krai* [Past and present Volyn. Alexander Tsynkalovsky and the region]. Luts'k. 55–58. [in Ukrainian]
 14. Piasetskyi, V. (1991). *O. Tsynkalovskiy – vydatnyi kraieznavec Volyni* [O. Tsynkalovsky is an outstanding land scientific Volyn]. *Mynule i suchasne Volyni: istorychni postati kraiu* [Past and present of Volyn. Historical figures of the region]. Luts'k. 11–13 [in Ukrainian]
 15. Piasetskyi, V. (2017). *Vich-na-vich z Tsynkalovskym* [Face-to-face with Tsynkalovsky]. *Oleksandr Tsynkalovskiy ta praistoriia Volyni* [Alexander Tsynkalovsky and prehistory of Volyn]. Luts'k. Volynska oblasna drukarnia, 39–44. [in Ukrainian]
 16. Terskyi S. (2010) *Istoriia arkeolohichnykh doslidzen ta istorychnoho kraieznavstva Volyni* [History of archaeological research and historical regional studies of Volyn]. Lviv. Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu «Lvivska Politehnika». 380. [in Ukrainian]
 17. Tsybulska, O. (2008). *Oleksandr Mykolaiovych Tsynkalovskiy* [Alexander Nikolayevich Tsynkalovsky]. *Mynule i suchasne Volyni ta Polissia : Oleksandr Tsynkalovskiy i krai* [Past and present Volyn. Alexander Tsynkalovsky and the region]. Volodymyr–Volynskiy. 32–36. [in Ukrainian]
 18. Tsynkalovskiy, O. (1937). *Materialy do arkeolohii Volodymyrskoho povitu* [Materials to the archeology of Vladimir district]. *Zapysky Naukovoho tovarystva imeni Shevchenka* [Notes of the Shevchenko Scientific Society]. Lviv. Tom CLIV. 183–240. [in Ukrainian]
 19. Shevchuk, M. (2008). *Oleksandr Tsynkalovskiy – istoryk, arkeoloh, etnograf, doslidnyk Volyni ta Ukrainy* [Alexander Tsynkalovsky is a historian, archaeologist, ethnographer, researcher of Volyn and Ukraine]. *Mynule i suchasne Volyni ta Polissia : Oleksandr Tsynkalovskiy i krai* [Past and present Volyn. Alexander Tsynkalovsky and the region]. Volodymyr–Volynskiy. 30–32. [in Ukrainian]
 20. *Korespondentsiia Kremenetskoho kraieznavchoho muzeiu 1935–1942*. [Correspondence of the Kremenets Local History Museum 1935 – 1942]. KKM–40466–Dok–442. [in Polish]
 21. *Korespondentsiia Kremenetskoho kraieznavchoho muzeiu 1939 –1941*. [Correspondence of the Kremenets Local History Museum 1939 – 1941]. KKM–40468–Dok–4444. 365. [in Ukrainian]
 22. *Avtobiohrafiiia O. Tsynkalovskoho (rukopys)* [Autobiography of O. Tsynkalovsky (manuscript)]. Lvivska natsionalna naukova biblioteka Ukrainy im. V.Stefanyka. f.237. spr.1. f.1. ark.2. [in Ukrainian]
 23. *Dovidka z miskoho doistorychnoho muzeiu u Lodzi vydana O. Tsynkalovskoho na pidtverdzhennia yoho pratsi u Derzhavnomu arkeolohichnomu muzei u Varshavi* [A reference from the city's prehistoric museum in Lodz was published by O. Tsynkalovsky to confirm his work at the State Archaeological Museum in Warsaw]. Lvivska natsionalna naukova biblioteka Ukrainy im. V.Stefanyka. f.237. spr. 22. f.1. ark.1. [in Polish]
 24. *Hrupova fotohrafiia uchasnykiv arkeolohichnykh rozkopok v urochyschi «Chorna krynytsia» u s.Bodaky na Volyni* [Group photo of the participants of the archaeological excavations in the tract «Chernaya krynytsia» in the village of Bodaki in Volyn]. Lvivska natsionalna naukova biblioteka Ukrainy im. V.Stefanyka. f.237. spr.307. f.15. [in Ukrainian]
 25. Grzegorz R. (2005) *Przewodnik po Ukrainie Zachodniej* [Guidebook to Western Ukraine] Pruszkow. Oficyna Wydawnicza Rewasz. 466. [in Polish]

Одержано 11.04.2019.